

Erdoğan Tokatlı (3 Haziran 1939, Denizli - 5 Haziran 2010, İstanbul)

Galatasaray Lisesinden mezun oldu. Dizi, sinema yazarlığı ve çevirmenlik yaptı. Sinemaya olan ilgisi yazar-yönetmen olan ağabeyi Atilla Tokatlı sayesinde oluştu. Liseden mezun olduktan sonra çeşitli dergi ve gazetelerde yazıları yayınlandı. Farklı dillerden birçok eseri Türkçeye kazandırdı.

Tokatlı'nın *Aydınlık* (Henri Barbusse) ve *Gözleri Açık Gidenler* (M. A. Asturias) adlı roman çevirileri de Yordam Kitap tarafından yayınlanmıştır.

Erdoğan Tokatlı'nın Fransızcadan yaptığı *Çimento* çevirisi ilk olarak 1968'de (Gün Yayınevi) yayınlandı.

Eserin orijinal adı:
Цемент - Tsement

FYODOR GLADKOV

ÇİMENTO

ROMAN

TÜRKÇESİ
ERDOĞAN TOKATLI

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 24 • **Çimento** • Fyodor Gladkov
ISBN 978-605-172-214-6 • *Türkçesi*: Erdoğan Tokatlı • *Düzeltilme*: Didem Gerçek
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Temmuz 2017 • *İkinci Basım*: Mart 2018
© Андрей Борисович Гладков - Andrey Borisoviç Gladkov; © Yordam Kitap, 2017

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • Faks: 0212 528 19 09
W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat

Baskı: Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No:38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel: 0212 5650122

ÇİMENTO

ROMAN

FYODOR GLADKOV ÜZERİNE

Sovyet dönemi Rus edebiyatının ve toplumcu gerçekçi akımın önemli temsilcilerinden Fyodor Gladkov, 1883 yılında Saratov kasabasının Çernavka köyünde doğmuştur.

Yazar, otobiyografisinde hayatının ilk kesitlerini şöyle anlatır: “Dokuz yaşıma gelinceye kadar çocukluğum köyde geçti. Bu yaşımdan sonra yaşlı ve çok dindar bir adamdan okuma yazma öğrendim. Büyük annemden ve gezginci hikâyecilerden, kökü belli olmayan eski halk efsanelerini dinledim. Büyükannem ve annem hikâye anlatma ve ağlatma sanatında pek ustaydılar. Üzerimde büyük etkileri olmuştur. Volga ve Hazar Denizi kıyılarında, balıkçıların arasında yaşadım. Bir süre de Kafkasyalı çiftçilerin arasında...”

Ailesinden ve çevresinden dinlediği hikâyelerle, halk efsaneleriyle büyüyen Gladkov, aynı otobiyografide, Rus klasikleriyle ilk tanışıklığına ve genç yaşta atıldığı zorlu iş yaşamına dair ise şunları söylemektedir: “Okumaya, öğrenmeye büyük merakım vardı. Bütün klasikleri okudum. Lermontov, Dostoyevski, Tolstoy’u karamsar buldum; Puşkin ve Gogol’ün eserleri beni pek etkilemedi... Gimnazyuma girmek istedim, almadılar. Giriş sınavını kazanmıştım ama parasızdım. Bir eczanede çırak olarak çalışmaya başladım. Çabuk ayrıldım oradan. Bir matbaaya işçi olarak girdim, altı ay kadar çalıştım, sonra oradan da ayrıldım.

Annem ve babam işsizlik yüzünden geçim sıkıntısı çekiyorlardı. 17 yaşındaydım o zaman. Eğitimlik ve gazetecilikten kazandığım çok az para ile onlara yardım ediyordum. Ayrıca çok da açlık çekiyordum. Gıdasızlıktan ağır bir hastalığa yakalandım, iki ay hastanede yattım. Çıktığım zaman babamı kalpazanlıktan hapse tıkmışlardı. Sonra onu kürek cezasına mahkûm ederek Sibirya'ya gönderdiler.”

Tıpkı babası gibi o da yakında Sibirya'ya sürgün gerçeğiyle karşılaşacaktı ama öncesinde hayatına Rusya'nın dört bir yanında filizlenip güçlenmeye başlayan devrimci hareketler girdi. 21 yaşında devrimci mücadeleye katılan yazar, ilk önce SR'lar olarak da bilinen Sosyal Devrimci Parti'yle ilişki kurmuş, onlarla birlikte Irkutsk'ta propaganda faaliyetleri yürütmüştür. Ertesi yıl siyasi çalışmalarını Tiflis'e taşımış, burada öğretmenler örgütüne katılmıştır. Gladkov'un Bolşeviklerle tanışıp onların propaganda faaliyetlerine katılması ise 1906'da gerçekleşmiş, yazarın hayatında önemli bir rol oynayan 1905-1906 olaylarının sıcaklığında yaşanan bu tanışıklık da hemen Çarlık kovuşturmaları, yakalanma, mahkeme ve sürgünle devam etmiştir. Fyodor Gladkov, dört yıllık sürgün hayatının ardından, bir yandan devrimci hareketlerle ilişkisini daha düşük bir seviyede de olsa sürdürürken, bir yandan da Novorossisk ve Kuban gibi kentlerde öğretmenlik yaparak geçimini sağlamaya çalışmıştır.

Tüm bu hareketli dönemin ortasında, erken yaşlardan itibaren yazarlık denemeleri de yapan Gladkov, ilk eserlerini 1900-1908 yılları arasında kaleme almış, sonrasında 10 yıllık bir suskunluk dönemi yaşamıştır. Bolşevik devrimi öncesinde Kuban bölgesinde köy öğretmenliği yaparken, ihtilalin patlamasıyla birlikte yeniden aktif devrimci yaşama katılmıştır. İhtilalin hemen ardından 1918 baharında Novorossisk'teki okulu yeniden faaliyete geçirme göreviyle bu kente giden Gladkov, burada *Çimento* romanında da anlattığı çarlık yanlısı güçlerin (Beyazların) karşı-devrimci girişimleri ve kenti istilasıyla karşılaşmıştır. Kızıl Ordu'ya katılan, Beyazların kovulmasının ardından okulda müdürlük yapan ya-

zar, daha sonra *Krasnoye Çernomorje* adlı gazetesinin editörlüğüne geçmiş, peşinden Moskova'ya taşınıp *Novi Mir* gazetesinin yönetimi görevini üstlenmiş ve yeniden yazarlığa odaklanmıştır. İşte bu dönemde kaleme aldığı *Çimento* romanıyla da, önce Rusya'da, sonra dünya çapında tanınan bir yazar olmuştur.

Fyodor Gladkov'un 1925'de yayımlanan bu toplumcu gerçekçi romanı, iç savaş sonrası zorlu yaşam ve çalışma koşullarıyla birlikte, kadınların mücadeledeki konumlarını, bürokratik engelleri, işçilerle entelektüeller arasındaki gerilimleri, parti içi tartışmaları, kovuşturmaları vb anlatması bakımından da büyük ilgi uyandırmıştır. Sovyetler döneminde basılan en başarılı 20 eser arasına giren *Çimento*, bütün Avrupa dillerine çevrilerek satış rekorları kırmış, sadece Fransa'da birinci baskısı elli bin satmıştır. Bugüne dek yüzlerce baskıya ulaşan eser, yalnızca Gladkov'un ve Sovyet dönemi Rus yazınının değil, toplumcu gerçekçi akımın da başyapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Gladkov, sonraki romanlarında aynı başarıyı tekrarlayamasa da özellikle 1932-38 arası kaleme aldığı *Energiya* (Enerji) ve 1949'da yayımlanan özyaşamsal yapıtı *Povest o destve* (Çocukluk Hikâyesi) ile ustalığını göstermiş, 1950 senesinde Stalin Ödülü'nün de sahibi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı döneminde *İzvestiya* gazetesinde yazılar kaleme alan, savaş sonrasında Gorki Edebiyat Enstitüsü'nün başkanlığını üstlenen Gladkov, 1958'de Moskova'da hayata gözlerini yummuştur.

FABRİKA BOMBOŞTU

1. EVİN KAPISINDA

Damların ve fabrika bacalarının ötesinde denizi gördü. Üç yıldır hasret çektiği deniz giderken nasıl bıraktıysa yine öyle gümüşlü pırıltılarla dolu, günlük güneşlik, aydınlık bir denizdi. Mart güneşi henüz yeşertmemişti ortalığı, ama denizi dağlara doğru götüren toprak buram buram asma kokusuyla dolmuştu. Önündeki fabrika masmavi bacaları, kocaman birer demir ve beton yığını olan yapılarıyla güneşleniyor ve sanki yan taraftaki küçücük işçi evlerine, bakır renkli tepelere göz kırpyordu.

Üç yıl! Dünmüş gibi! Ve sanki değişen hiçbir şey yok. Güneşin altında buram buram terleyen bu tepeler çocukluğunun dünyasından birer parçaydı ve tanıdık bir yüzü andırıyordu. Uzakta, tepelerin her birinde yine o bildik kazı yerleri, eğreti bir tel hattın ucunda asılarak bir tepeden öbürüne gidip gelen yük vagonetleri, vinçler ve köprüler vardı. Aşağıda fabrika. Fabrika o hep alıştığı çehresiyle önündeydi yine. Kuleleri, yusuvarlak çatılarıyla ufak bir şehir gibiydi. Biraz daha yukarıda, küçük bahçeler içindeki işçi evleri çitlerle ve akasya ağaçlarıyla çepeçevre sarılmış ve dağın yamacına sığınmışlardı.

Fabrikayı işçi mahallelerinden ayıran beton duvarı aşarsa Gleb kendi evine, yuvasına iyice yaklaşacak. Biraz sonra karısı Daşa ve minicik kızı Niyurka onu görecek. Sevinçten şaşkına dönecek Daşa ve bir çılgılık atacak. Sonra koşup boynuna sarılacak Gleb'in.

Daşa bu dönüşü biç beklemiyor olmalı. Koskocaman üç yıl boyunca onsuz nasıl yaşadı kim bilir? Cumhuriyet toprakları üzerinde en kuytu köşe, en kuş uçmaz kervan geçmez yol bile kana boyandı üç yılda. Bütün evleri, içinde yaşayan insanlarıyla kırıp geçiren ölüm burada neler yapmamıştır ki! Bir fırtına ve yangın insafsızlığıyla Gleb'in yuvasını da sildi süpürdü belki?

Gleb dağın eteğinden aşağı doğru kıvrılan keçi yolunda yürüyor şimdi. Her taraftan asma kokuları geliyor burnuna. Çevresindeki çalılıklarda buruk bir yeşil, buruk bir kış kokusu. Henüz tomurcuklanan çiçeklerde bile buruk ve nezleli bir sarılık. Nereye baksa hep buğulanan, hep titreyen bir hava.

Gleb beton duvarı aştı. Önünde çer çöp dolu arsa boşlukları. Üstü başı kirli çocuklar oynuyor burada. Ve yılan gözlü arsız keçiler otların arasında dolanıyor.

Şimdi Gleb, kırmızı ibiklerini havaya dikerek onun gelişine bakan ve sanki 'Bu adam da kim?' dercesine bağıışan horozları seyrediyor. Kalbinin her atışında, ayağının altındaki toprağı işleyen makinelerin tıkırtısını, fabrika bacasından fişkırان kara dumanın öfkesini, dizel motorların, yük vagonetlerinin gelip gidişini, eritme fırınlarında dön babam dönen silindirleri, çok yakınında yaşayan fabrikayı duyuyor.

Dağdan denize doğru sıra sıra dizilmiş havai hat sütunları var karşısında. Dev yapılı H harflerine ve zafer anıtlarına benziyorlar. Bunların her birine bir uçtan öbürüne çelik teller gerilmiş. Tellerin üzerinde yük vagonetleri asılı. Tellerin altında yine çelikten yapılmış ama yılların yıprattığı korunma ağları. Uzakta, hattın öbür ucunda elektrik santralının kulesi ve eskimiş kanatları.

Ne iyi! İşte yeniden makineler, yeniden çalışabilmek! Bu yeni iş, yıllar boyu sürmüş kanlı, ateşli bir direnmenin ürünüdür. Ve bu işin artık böyle olması, boyunduruksuz ve keyifli bir iş olması güzel!

Keçiler ısrarlı bakışlarla kızları süzüyor. Onların melemesi oynayan çocukların bağıışmalarına karışıyor. Domuz ahırlarından amonyaklı kokular yükseliyor. Daracık sokaklarda tombul tavuklar oradan oraya kendilerini güçlükle taşıyor.

“Bak hele! Bu keçiler, domuzlar, horozlar da neyin nesi?” diyor Gleb. “Eskiden fabrika yönetimi kesinlikle yasaklamıştı bunları.”

Beton ve taş. Kömür ve çimento. Köpük ve kurum. Elektrik kuleleri. Dağdan bile yüksek bacalar. Bütün bunların yanında hayvan dolu ahırlar! Ne adamlar! Köyü fabrikanın yanına getirdiler. Ve şimdi köy fabrikayı çepeçevre sardı, soluk aldırıyor. Bir küf gibi.

Üç kadın. Kollarının altında paketler. Yukarıdan, yamaçtaki işçi evlerinden geliyorlar. En önde büyücü suratlı bir ihtiyar. Arkadakiler daha genç. Ama kılıkları bir dilencininkinden farksız. Bir tanesi tostoparlak ve kocaman göğüslü bir kadın. Yüzünün sürekli sırttan bir ifadesi var. Öbürü kıpkırmızı. Gözleri bile kanlı. Göz kapakları şiş ve ağlamaklı. Ya hasta ya da bir şeye çok üzül-müş olmalı.

Gleb kadınları tanıdı hemen; öndeki ihtiyar çilingir Loçak'ın karısı. En gerideki sırttan olan da Gromada'nınki. Ortadaki o ağlamaklı kadını hiç tanımıyor; kimdir, neyin nesidir, bilmiyor.

Kadınların hizasına gelince yoldan çekilip çalılığın içine girdi. Asker selamı verdi onlara:

“Merhaba yoldaşlar!”

Cevap bile vermediler önce. Boş gezenin boş kalfası serserilerle nasıl bakılırsa öyle baktılar ona da. Çalılığa doğru çekildiler. Sadece o en geride yürüyen sırttan kadın ürkmüş bir tavuk gibi güldü:

“Hadi yoluna hemşerim. Senin gibisi çok buralarda. Köpek gibi başıboş hepsi. Her birine selam verip selam alırsak işimiz var...”

“Şu kaltaklara bak! Beni tanımadınız mı be?”

Loçak'ın yaşlı karısı onu tepeden tırnağa kötü kötü süzdü (Bütün büyücüler böyle bakar insana). Sonra kendi kendine söyleniyorcasına boğuk sesle homurdandı:

“Evet, bizim Gleb bu. Herkes unutmuştu onu. Herifçioğlu gökten zembille mi düştü nedir? Tersliğe bak sen!”

Sonra yeniden o eski kederli kayıtsızlığına döndü kadın. Yürüdü gitti.

Gromada'nın sırtıtan karısı bir kahkaha attı. Bir şey söylemedi ama, biraz uzaklaştıktan sonra beton duvarın yanından seslendi Gleb'e:

"Elini çabuk tut herif! Karını ara. Bulursan yeniden evlen!"

Gleb kadınlara şaşkınlıkla baktı. Bunlara üç yıl öncesinin candan komşuları demek için bin şahit gerekliydi. Hayat fabrikanın insanlarını bu kadar kötü mü yapmıştı yani!

İşte sokağın köşesindeki nöbetçi kulübesi. Bu, Gleb'in ve daha başka ailelerin oturduğu eski kışladan geriye kalan tahta yığını. Binanın ön cephesi yağmurun ve rüzgârın vurduğu şamarla canlılığını tüketmiş bir tahta çitle kaplı. Gleb tahta kapıyı açarken bütün çit sallandı. Yılğın bir titreme bu.

Bir saniye sonra Daşa ona koşacak. Bir çığlık atacak onu görünce. Üç yıllık hasretin, ateşin ve ölümün ötesinden gelen Gleb'i kim bilir nasıl karşılayacak? Belki de Gleb'i kaybolmuş sanıyor ya da 'beni artık unutmuştur' diye düşünüyor! Kim bilir belki de bekliyor! Belki de Gleb onu ve Niyurka'yı o ufacık eski kışla odasında bırakıp da karanlık ve düşman gecede kaybolup gittiği günden beri bekliyor!

Kalın gri çulhadan asker kaputunu yere, çitin yanına, betonun üzerine bıraktı Gleb. Sonra torbasını omzundan indirdi, kaputun üstüne koydu. Kızıl yıldızlı çulha kasketi de onun yanına. Kısa bir süre öylece hareketsiz bekledi. Omuz silkti sonra ve rahatlamak için olacak, kollarını sağa sola oynattı. Üniformasıyla terini silmek istedi. Yüzü terden sırılsıklam olmuştu çünkü. Bakışlarını karşıdaki kapıya dikti.

Asker üniformasını henüz çıkarmıştı üstünden. Kollarını iki yana açarak geriniyordu. Kapı o anda gıcırdadı ve...

Karşısında duran kadın Daşa mı? Yoksa bir başkası mı?

Bir kadın. Başında kırmızı bir eşarp. Üstünde bir erkek ceketi. Kapı aralığında durmuş, kaşlarının en ciddi ifadesiyle ona bakıyor. Göz kapaklarında uçsuz bucaksız bir hayret, kendisine gülümseyen Gleb'e bakıyor. Ve sanki kaşları, alnı dağılıyormuş gibi garip bir hüzün yüzünde. Gözleri doluyor.

Karşısında duran kadın Daşa mı? Yoksa bir başkası mı?

Evet. Bu, onun, Daşa'nın yüzü. Bu çene, bu küçücük burun, bu öyle yan yan ama delici keskinlikteki bakış... Bunlar hep Daşa'ya özgü şeyler. Daşa! Fakat insanın ilk bir saat içinde anlatamayacağı şeyler, bir kadını kadın yapan şeyler nerde?

“Daşa!.. Küçüğüm benim! Yavrum, ufaklığım!”

Karısına doğru bir adım attı. Sanki betonda pabuçları kayıyor. Onu göğsüne bastırmak için açtı kollarını. Kabaran yüreğine tutsak oluyor artık. Yanakları kör olası bir tikle titreşip duruyor.

Ama Daşa, kapının eşiğinde, birinci basamakta titreyerek geredi. O içindeki kadınca zayıflığa, erkeğin kollarına atılmak için kabaran yüreğine karşı direndi. Usulca mırıldandı:

“Sensin, Gleb! Demek sen geldin...”

Ve gözlerinin kapkara derinliğinde belirsiz bir korku alev gibi parıldadı. Gleb onu çoktan bastırmıştı böğrüne. Köylü ve erkek kollarının bütün gücüyle bastırmıştı. Kadının dudaklarında Gleb'in çenesinden taşan erkeksi bir kırçılık vardı. Daşa koyuverdi kendini.

“Sağlığın yerinde ya sevdiğim? Bekledin mi beni? Yoksa seni dul bıraktığımı mı düşündün? Ah, güzelim benim!..”

Daşa kopamadı ondan. Titreyen çocuksu sesiyle mırıldandı:

“Gleb! Nasıl olur? Bir şey bilmiyordum, Gleb!”

Bu yakarma kısacık bir zaman parçası içinde yüreğinden kopup söz oluvermişti. Ama Daşa daha bunu söyler söylemez anladı ki toparlanmazsa Gleb'e hep yenilecek, hep o ezikliği yaşayacak.

Üç yıl öncesini hatırlıyor Daşa. Elinden, her şeye gülmekten başka iş gelmeyen hâlini hatırlıyor. O zaman pencere diplerindeki saksılarda açan çiçekler gibiydi o da.

Gleb için yaşıyor, severek ve isteyerek ona teslim olmaktan, onun için yaşamaktan büyük tat alıyordu.

Gleb onu birden kollarının arasında iyice sardı. Evliliklerinin ilk günlerinde de böyle yapar, önce böyle sarıverir, sonra Daşa'yı birden havalandırır, kollarında taşıyarak odaya götürürdü. Daşa istemedi. Erkeğin ellerini yumuşak, öfkesiz ama kesin bir tavırla tuttu. Gözlerini hafif alaycı bir içtenlikle süsleyerek baktı Gleb'e:

“Neyin var yoldaş Gleb? Şaşırmasana... Toparlan biraz!”

Merdiveni gerisin geri indi. Tutamadı kendini. Kahkahalarla gülmeye başladı:

“Amma telaşlısın... Savaşta edindiğin bir alışkanlık herhalde. Savaşta değiliz şimdi, barıştayız. Anahtar kapının üstünde. Ocağı tutuştur, su ısıt. Çayımız, şekerimiz yok... Ekmeğimiz de... Fabrikaya git, yiyecek için yazdır kendini.”

Merdivenin eşiğine kadar indi. Gizli bir gülümsemeyle Gleb'i süzdü. Kadında Gleb'in hiç bilmediği, ilk defa fark ettiği bir başkalık vardı. Gururu kırılmamıştı Gleb'in. Ama bu başka bir şeydi. Çok şiddetli bir darbe belki. O, bir insana doğru koşmuştu. Oysa şimdi kafası bir beton duvara çarpmışçasına zonkluyordu. Gleb utanıyor ve acı çekiyordu. Kolları hâlâ açıktı, yüzündeki gülümseme gittikçe daha titrek, daha ezik görünüyordu.

“Şeytan götürsün seni! Allahın cezası, ne zamandan beri 'yoldaş' oldum ben?”

Daşa merdiven başında o deminki alaycı gülümsemesiyle ona bakıyordu hâlâ. Acaba gerçekten Daşa mı bu kadın?

“Yemeği herkesle birlikte kasabadaki lokantada yiyorum. Ekmeğimi Parti veriyor: Fabrikaya git, Komiteye yazdır kendini. Ekmek karnesi al. İki gün yokum ben. Köylere, göreve gönderiyorlar. Yokluğumda yan gelir yatarsın, dinlenirsin.”

“Dur be kadın! Hiçbir şey anlamadım ki bu işten! Ben ne zamandan beri 'yoldaşım', söylesene! Eğer yanlış eve geldiysem onu da söyle, bileyim!”

“Partinin Kadın Kolu'ndayım, anlamadın mı?”

“Hadî, sen öyle... Ya Niyurka? O neyin nesi de burada yok?”

“Çocuk Bakımevi'nde o. Gidip dinlensene sen... Şimdi vaktim yok Gleb. Sonra konuşuruz bunları. Hadî, git uzan biraz!”

Ve yürüdü gitti Daşa. Aceleci adımlarla uzaklaştı. Bir kere olsun dönüp bakmadı. Başındaki kırmızı eşarp, o duvarın köşesini dönüp de gözden kaybolana kadar alaycı bir bayrak gibi sallandı durdu. Daşa sokağın ucunda döndü geriye. Elini dostça salladı.

Gleb merdiven başında durmuş, hiçbir şey anlamadan, ne yapacağını bilmeden öylece bakıyordu.

Evine dönmüştü Gleb. Üç yıldır görmediği karısını, Daşa'yı yeniden buluvermişti işte. O üç yıl savaşın ve ateşin koynunda yaşamıştı. Daşa da yaşamıştı bu üç yıl boyunca. Acaba o hangi yollardan geçmiş, nasıl yaşamıştı; Gleb bunu bilmiyordu. İşte ikisinin yolları yeniden birleşmişti. Evlenmeden önce birbirine çok benzeyen iki ayrı yaşam sürdürüyorlardı. Ve sonra bir gün her şeyi birleştirip hayatı ortak yaşamaya başladılar. Derken günün birinde tekrar koptular. Hayat öyle istemişti. Birbirlerinden habersiz başka olayların içinde yaşadılar. Acaba Daşa kendisinden çok mu öndeydi şimdi? İleriye mi geçmişti? Onu gerilerde bırakıp birlikte yaşanmış bir aşkın yabancı mı oluvermişti?

Üç yıl bu. Dile kolay. Bu kadar zaman ne yapar Daşa? Gleb'in olağanüstü olayların içinde kavrulduğu bu sürede erkeksiz bir kadın nasıl yaşar?

Issız bir gecede bırakıp gittiği yuvaya, evine yeniden döndü Gleb. İşte fabrika. Ve işte fabrikayla birlikte onun bütün çocukluğu. Tozun, madenin, köpük ve yağın ortasında yaşanmış çocukluğu. Ama şimdi yuvası boş. Ayrıldıkları gece umutsuz bir çırpınıyla ona sarılan Daşa, dönüşünde karısı gibi karşılamadı onu. Kâbuslu rüyalarda görülen düşman bir hayalet gibiydi demin.

Gleb merdivene oturdu. Ve birdenbire yüreğindeki uçsuz bucaksız yorgunluğu fark etti. İstasyonla ev arasında yürüdüğü dört kilometrenin yorgunluğu değil bu. Üç yıl boyunca yaşanan, anlamadığı ama hep kanayan bir yara gibi sırtında taşıdığı yorgunluk onunki.

Ama bu ağır ve alışılmadık sessizlik neyin nesi? Neden gökyüzünde uçan kuşların, işçi evlerinde çığırgan tavukların sesini duyuyor da fabrikanın sesini duymuyor? Yoksa demin yanıldı mı? Fabrika sustu mu yoksa?

Fabrika binalarına benzemiyor bu binalar şimdi. Sessiz buzullar sanki. Ya bacalar? Neden duman tütmüyor bacalarda? Ne-

den küf mavisini andırıyor renkleri? Hele bir tanesi neden böyle paratonersiz? Fırtına mı sürükleyip götürdü acaba? Yoksa söküp attılar mı?

Eskiden tezek kokusu buralara kadar yayılmazdı. Oysa şimdi nereye baksa hayvan pisliği görüyor. Fabrika sitesinin her köşesini dağdan inen otlar kaplamış.

Şu kıyıdaki bina çilingir atölyesiydi. Atölyenin cephesini bir boydan bir boya kaplayan camlar eskiden güneşin rengârenk oyunlarını yansıtırdı bu saatte. Şimdi patlamış camların boş bıraktığı çerçevelerde karanlıklar var.

Körfezin öbür başında yaşayan şehir bile eskisinden farklı artık. Şehir bile değişmiş. Daha karanlık, daha kirli, toz toprak içinde şimdi. Sanki insanlar yaşamıyor orada. Sanki terk edilmiş.

“Yoldaş Gleb...” Daşa'nın aralık bıraktığı kapıdan boş oda görünüyor. Fabrika susmuş. Unutulmuş üstelik. Bir fabrika işçisi o. Savaşta bir alaya kumanda eden ve göğsünde Kızıl Bayrak Nişanı taşıyan biri olarak o, bu manzaraya katlanamaz...

Bir horoz usul usul geldi çitin yanına, ibiğini havalara dikti. Bu ilk defa gördüğü yabancıyı kötü gözlerle tepeden tırnağa süzdü. Yılan gözlü keçiler garip garip seyrediyorlar onu.

“Defolun burdan pis hayvanlar!.. Ateş ederim namussuzum, parçalarım hepinizi!”

2. KARANLIKLAR

Tam karşıda, sokağın öbür tarafındaki eski kışla binasından sarhoş bir erkek sesi ve bir kadının çığlıkları duyuluyor. Gleb, kırk yıllık arkadaşı fıçı ustası Savçuk'un kalın sesini, karısı Motya'nın ona diklenen histerik çığlıklarını tanıdı hemen. Eşyalarını öylece koyduğu yerde bırakıp onların oturduğu tarafa yöneldi.

Duvarları kurumlanmış kirli bir oda. Oraya buraya atılmış tabureler ve pılı pırtı. Soluk renkli bir semaver yere devrilmiş. Odanın hemen her köşesine saçılmış unların çizdiği beyaz göller.

Gleb güneşin etkisiyle olacak, içeri girince önce bir şey görmedi karanlıkta. Gözlerini ovuşturdu. Sonra kadınla adamın birbirine kenetlenmiş vücutlarını fark etti. Boğuşuyorlardı.

Savçuk'un gömleği lime lime olmuş, parçalanmıştı. Etinden dışarı taşan kaburgaları görülyordu. Motya'nın entarisi karnının hizasına toplanmıştı. İri göğüsleri her hareketinde sallanıp duruyordu.

Gleb Savçuk'u omuzlarından kaptığı gibi kaldırıp kenara çekti. Adamın kemikleri çıtırdadı.

"Azgın köylü! Kaçırılmışın sen! Soluk al önce, kalk bakalım ayağa!"

Savçuk titreyen adaleleriyle onun kolları arasında debeleniyordu. Motya bacaklarının açık saçıklığını bile unutmuştu. Bir eliyle yere dayanmış, öbür elini bir şey söylemek istermiş gibi sallıyor ve bağırarak istediği halde bağırılmıyordu.

"Ayağa kalk Savçuk! Haydut seni.. İnsana dön biraz!"

Gleb yeniden göğüsledi onu. Kemiklerini çatırdata çatırdata ayaklarının üzerinde doğrulttu adamı.

"Başlarım şimdi senin inadına! Motya, kalk ayağa sen de! Toparlan. Üstün başın pire içindeydi de silkelendin say! Kılığına kıyafetine boş ver!"

Ve içten bir kahkaha koyuverdi Gleb.

Motya küçücük ve şaşkın bir genç kız çığılığı attı. Üstünü başını düzeltti hemen. Entarisinin içinde büzüldü, ufaldı. Olduğu yerde ağlamaya başladı sonra.

Savçuk daha toparlanıp da Gleb'i tanıyamamıştı. Bir yabancıya bakar gibi ters ve düşmanca baktı ona. Çevirdi yüzünü. Hıçkırık tutmuşçasına kesik, kopuk ve anlamsız bir sesle söylendi:

"Sen ters saatte geldin ahbap. Şeytan vursun başına! Haydi, ben kalkıp suratını dökmeden yayan buradan! Yürrü!"

Gleb tekrar aynı içtenlikle güldü:

"Savçuk, dostum! Hep böylesindir sen! Seni görmeye geldim, arkadaşım. Yahu kalk da doğru dürüst iki laf et be! Bu çöplükte

kaç yıl beraber sürttük seninle... Sana söylüyorum fıçı başı, hangi kuduz köpeği ısırдың bugün?”

Savçuk tekrar baktı Gleb'e. Çıplak ayağını yere vurdu birden. Ellerini açtı. Tanımıştı bu sefer. Gleb'i tanımıştı. Üstündeki lime lime gömleğin içinde bir korkuluk gibi duruşuna aldırmadan yaklaştı.

“Tuh be! Gleb misin sen? Çumalov ha? Nasıl da tanımadım! Arkadaşım, hangi şeytan getirdi seni öbür dünyadan? Bak hele bana, şu pis suratıma bak! Pisliğine aldırma zansan sarıl şu kardeşine!”

Böyle söyleyerek sarıldı Gleb'e.

“Motya, kalk be kızım ayağa! Toparlan bakalım, dokunmam artık sana. Düzeldim şimdi... Ne öfke, ne bir şey... Canım şimdi şu Gleb hergelesiyle oturup laf etmek istiyor, biraz da ağlamak! Kalk Motya, gel şöyle yanımıza. Dostum ve arkadaşım Gleb'e sarıl hele... Başka sefere kaldığımız yerden devam ederiz seninle.”

Savçuk'un bütün saçları sakalına ayak uydurmuştu. Dimdik duruyorlardı.

Motya hem ağlıyor hem de bir eliyle eteğini düzeltiyordu. Gleb, yeni ve dost bir kahkahadan sonra seslendi ona:

“Motya, sen aldırma bu hergeleye! Kuvvetli olan sensin. Bağımsız bir kadınsın sen, kendi hakkını korumayı da bilirsin. Vur ona! Devam edin bakalım!”

Gleb'in bu sözleri bir kırbaç etkisi yaptı Motya'da. Kayalıklarda seken bir kertenkele gibi fırladı Motya. Gleb'e atıldı. Gözlerini, çakmak çakmak yanan gözlerini hışımla çevirdi ona:

“Bas git be adam! Elini sürme bana! Senin gibilerden gına geldi artık! İnsana acı vermekten başka neyi biliyorsunuz ki!”

Kadınca saldırganlığı içinde saçları bir toz bulutu hâlinde havalanıyor ve sonra tekrar çıplak omuzlarına düşüyordu.

“Gitmiyorum Motya. Burada, sizin yanınızda misafir kalmak hoşuma gidiyor. Hadi, kızarmış et getir bana, çay getir! Şekeri unutma ama... Evin kadını değil misin?”

Gleb gülüyor, kendisine kızgınlıkla vuran Motya'yı kollarından yakalamaya çalışıyordu.

“Biliyor musun, Motya? Ne azgın şeydin genç kızlığında! Ben evlenmek istiyordum seninle ama bu Savçuk haydudu kaptı seni.”

“Arkadaş, kadın değil ki bu!” diye bağırdı Savçuk... “Kadın değil iki gözüm önüme aksın. Kurbağa bu! Benim arkadaşımın vur şunu, ateş et mitralyözünle. Görüyorsun ya, yokum artık ben! Hayatımı kaybettim. Bu fukara da kendininkini bohçasında mı saklıyor nedir? Benim evim, hiçbir şeyim yokken neden üstüme üstüme geliyor, ev ev diye başımın etini yiyor, zıvanadan çıkarıyor beni, sorsana!.. Hayat bitti, Gleb... Ben artık yokum arkadaşım! Fabrika yok, ben de yokum!”

Motya doğruldu. Ama bu Motya deminki Motya değildi. Başkaydı. Ezikti. Yenik ve hastaydı.

“Gör artık Savçuk! Tanrı'nın başışı için gör! Pilim bitti Savçuk. Tükendim ben. Birazcık un bulmak için evimi, eşyama herkese uzatan ben değil miyim? Sokak orospusundan ne farkım var şimdi? Utanıyorum. Ah! Öyle utanıyorum ki! Ufacık çocuklarım vardı benim... Zengindim... Çocuklarım nerede Gleb? Çocuklarım nereye gitti? Bir yuva istiyordum, çocuklarımı istiyordum. Kaybettim hepsini. Neden böyle oldum ben? Gözlerim ateş olup aksaydı keşke...”

Motya titriyordu. Yaşlı gözlerini yardım istercesine Gleb'e dikmiş, titriyordu. Eliyle entarisine öyle bir hırs içinde asılıyordu ki nerdeyse yırtacaktı.

Evet, bu Motya başkaydı. Bu Motya öfkeli ve tedirgindi. Gözlerinde ve hırstan kıvrım kıvrım olan ağzının kenarında Gleb'in çözemediği yeni bir gücün ifadesi vardı. Gleb kendi kafasının içinde çok geriye gitti: Motya'yı geveze bir tavuk gibi etrafını almış gürültücü çocuklarla didişen bir anne olarak tekrar hatırladı. O zamanki Motya'nın gözleri aydınlıktı, parlıyordu!

Savçuk bir tabure kaptı köşeden. Masanın yanına âdeta yığıldı, öfkeyle masaya indirdi yumruğunu:

“Şu allahın cezası yerde hâlime bak Gleb. Çöl burası! Mezar! Çalışmamak var ya Gleb, şu oturmak var ya, öldürüyor beni! Korkmuyorum Gleb. Ölümden filan korkmuyorum. Körü körüne gidiyorum üstüne, vız geliyor ölüm! Karanlıktan korkuyorum Gleb. Burası da öyle karanlık ki... Tuh, kahretsin! Bak, Gleb: Şu fabrikanın fabrikalığı nerde kaldı? Çöplük oldu, o domuz keçilerin yuvası oldu be! Fabrika öldü be! Öldü. Fabrika yoksa ben neciyim Gleb?”

Motya gözlerini Gleb’e dikti, içindeki acının kapkara bakışıyla seyrediyordu onu. Gleb, kadının kocasını nasıl büyük ve acılı bir aşkla sevdiğini anladı.

“Kalk da giyin, vahşi adam!” dedi Motya... “Şu hâlimden utanmıyor musun? Suratın yamru yamru kovadan farksız.. Benimki kepeze ama senin suratın benimkinden de kötü...”

Motya’nın boğuk sesinde artık şefkatle içli dışlı olmuş yalancı bir öfkenin ifadesi vardı.

Gleb kahkahalarla güldü:

“Amma tuhaf insanlarsınız ikiniz de!” dedi.

“Motya, gel yanıma... Kadınıam benim, okşamak istiyorum seni. İçimden geliyor.”

Savçuk Motya’yı kollarının arasında havalandırdı. Küçük bir kız çocuğunu sürüklemiş gibi yanına çekti karısını.

Uzakta, tepenin gerisinde hareketsiz cam şişelere benzeyen sönmüş bacaları var fabrikanın. Daha gerideki tepelerde küflü bir sessizliğe terk edilmiş yük vagonetleri ve çelik teller.

“Fabrika bizim hayatımızdı Gleb. Hatırlasana, fıçı atölyesinde nasıl içerdik ve bahar gelince nasıl şarkı söyledik kızlara... Arkadaşım be, ben de burada çıktım yumurtadan. Bu cehennemim dişinda hayat tanımadım ki!..”

Fabrikanın gürültüsüne hasret Savçuk. Savçuk ağlıyor. Eski güzel günlere, fabrikayı mezar yapan bu hareketsizliğe öfkesinden ağlıyor. Makinelerin yasını tutuyor şimdi. Yüzünde bazen bir gülümseme beliriyor ve gözlerinin yaşıyla birleşiyor. Sonra o güleç yumuşaklık birden kayboluyor.

Motya'nın da kocasından farkı yok. Motya da ağlıyor. Erkeği-
ne ve kaybettiği çocuklarına ağlayan bir ana değil mi Motya?

“Vur, Savçuk! Döv beni, canımı çıkar! Evin dışında bir işe bile
yaramam ki ben! Döv beni!”

“Motya... Motya! Öbürlerinin yaptığını mı yapayım, Motya?
Fabrikadan makine parçalarını çalıp satayım mı? Fıçıları köylüle-
re mi vereyim? Yapayım mı? Öteberini satmak için köy köy dola-
şan enayi kız sen değil misin, Motya?”

Elleri birer yumruk oldu Savçuk'un. Dişlerini sıktı. Motya
onun yanında ve ayakta duruyor. Bir rüyada konuşuyor:

“Güzel bir yuvamız vardı Savçuk. Güzel çocuklarımız vardı,
ikimizin kanydı onlar. Yeniden başlayalım Savçuk! Yuvamızı
yeniden kuralım! Dayanamıyorum artık... Başkalarının sokakta
bıraktığı çocukları mı alayım Savçuk?”

Motya orada, Gleb'e çok yakın. Duygulandı Gleb. Elini
Savçuk'un omzuna koydu:

“Savçuk, en eski arkadaşımın sen... Biz beraber işe gittik se-
ninle. Motya da arkadaşımızdı. Sen burada kaldın Savçuk. Her al-
lahın günü bağırıp çağırmak için mi burada kaldın Savçuk? Bunun
için mi gelmedin benimle? Bunun için mi ölümün, ateşin karşısına
gelmedin Savçuk? İşte döndüm... Bak bana, yuvam yok benim de.
Ben de fabrikayı ölü buldum... Motya cesur kızdır. Toparlanalım
Savçuk! Yenildik, paramparça olduk. Ama yenmesini öğrendik ar-
tık! Namussuzum ki öğrendik. Ver şu elini bana fıçıcı hergelesi!”

Savçuk başını iki yana sallayarak çılgın bakışlarla bakıyor ona.
Hiçbir şey anlamadı henüz. Gözlerinde kanlı bir sarhoşluk.

Motya Gleb'e yaslandı. Bir koluyla Gleb'in boynuna dolandı.
Bunu yapmaktan hiç sıkılmıyor.

“Savçuk korkusuz adamdır, Gleb. Böyle öfkeleniyor ya bak-
ma... Umutsuzluk değil aslında... Ah Gleb! Yeniden çocuklarımız
olsa başka bir şey istemem...”

“Motya, Gleb'e yılışma. O senin kocan değil!”

Gleb Motya'nın elini okşuyor:

“Amma tuhaf insanlarsınız ikiniz de...” diyor.

3. MAKİNELER

İşçi evlerini fabrikaya bağlayan iki ayrı yol vardır: Fabrika binalarını izleyen şose yol bunlardan birincisidir. Bir de çalılıkların arasından aşağıya uzanan keçi yollarından gitmek var. O zaman taş yığınlarının ve eski şantiyelerin çevresinde kurulmuş çiçek parklarının arasından geçilir.

Buradan her şeyi, fabrikanın bütün yapılarını görebilir insan: Kuleler, arklar, yol kemerleri ve kimi bir kuş hafifliği ile havada asılı duran, kimi de ağırbaşlı birer dikdörtgeni andıran bütün fabrika yapıları buradan seyredilir. Bazı binalar birbirine yapışık gibidir. Bazıları da sanki tepelerden kopup gelen taş yığınlarına benzer. Tepelerin yamaçlarında da havai hattın sütunları arasında artık çalışmayan yük vagonetlerinin arasında ezik, kaybolmuş ve kimsesiz kulübecikler vardır. Tepelerin ötesinde gür ve yeşil bir orman başlayınca fabrika biter. Fabrikanın bittiği bir başka tarafta da deniz başlar. Kıyıya yan yana serpiştirilmiş gibi duran kara parçaları, o burun dediğimiz çıkıntılar bir zaman sonra ufuk çizgisinde kaybolurlar. Körfezin öbür yamacına kurulmuş olan şehirle fabrikanın önüne birer dalgakıran yapılmıştır. Her birinin ucunda fenerler bulunur. Deniz küçücük köpüklü dalgalarla hep fabrikanın önündeki rıhtıma çarpar.

Üç yıl önce de böyleydi bu. Ama o zaman fabrika yaşıyor, çevresindeki dağları da yaşıyordu. Binalardaki makinelerin tıkırtısı dağa yükselir, dağın üstündeki tepelerde gidip gelen vagonetlerin çıkardığı ses binaların içine girer ve dizel motorların gürültüsüne karışırdı. Fırınlardan ve bacalardan bir yanardağ ateşi yükselirdi.

Keçi yolundaydı Gleb. Aşağıdaki fabrikaya bakıyordu.

Yakınında bir yerlerde akıp giden bir derenin şırıltısını dinliyor ve fabrikanın üstünü örten toz kümelerini, öldürücü sessizliği gittikçe büyüyen bir şaşkınlıkla seyrediyordu.

Çocukluğundan beri bildiği, tanıdığı, makinelerinin gürültüsünde, fırınlarının ateşinde büyüdüğü fabrika bu mu acaba? Fabrikanın tir tir titrettiği yollar şimdi üzerinde yürüdüğü bu

yollar mı? Öylesine büyük şüpheler içinde ki Gleb, kendi kendine soruyor şimdi: Hani o bir zamanlar masmavi tulumuyla bu fabrikanın çilingir atölyesinde çalışan Gleb Çumalov kendisi mi? Eğer bu doğruysa, şimdi, şu üstünde yürüdüğü yolda durup da aşağıdaki fabrikayı seyreden yeni siluet, kendi kendine anlaşılmasız sorular yönelten bu yeni ve şaşkın yüreğin sahibi kim? Neyin nesi bu adam? Eskiden tıraş olmazdı Gleb. Bıyık da bırakırdı üstelik. Yüzüne yağın köpük ve demirden bulut mat ve yeni bir boya gibi dururdu yüzünde. Şimdi tıraşlıydı. Sakalsız bıyıksız, bembeyaz teniyle, rüzgârın çatlaklar açtığı yüzündeki garip ifadeyle bile başkaydı artık. Bu şimdi köpük ve yağ kokmayan, bu çalışmaktan sırtı kamburlaşmamış adam Gleb Çumalov mu? Bu kızıl yıldızlı yeşil asker kasketini alnına indirmiş adam, bu göğsünde Kızıl Yıldız Nişanı sallanan üniformalı adam Çumalov mu?

Akıllara durgunluk verecek kadar büyük ve değişik bir olay yaşamışlar demek. Şu karşıdaki koskocaman dağın birdenbire çökmesi kadar müthiş bir şey yaşamışlar.

Gleb binaların arasında yürüyor. Dağa, otlara ve küfe terk edilmiş fabrikaya, binalara bakıyor, duruyor, tekrar yürüyor ama her seferinde sıkılmış dişlerinin arasından zehirli bir ıslık gibi çıkarıyor içindeki acıyı:

“Ah, domuzlar! Eşşoğlular! Yüz kere duvara çaksak sizi yeri var! Şu güzelim fabrikayı mezbeleye çevirdiniz ya... Bin defa eşşoğlusunuz siz!”

İyi anladığı tek bir şey var şimdi: Burası bir mezardan farksız. Bir yalnızlık ve umutsuzluk yuvası sadece. Ve kendisi bu mezarlığın ortasında, ordusundan koparılmış, acılı ve çaresiz bir askerdir. Bu mezar yeri onu da korkutuyor. O da bu korkuyu, bu yalnızlık duygusunu nasıl silkip atacağını bilemiyor.

Üzerindeki kömür karası şimdi otlarla örtülmüş bir kulenin yanına geldi. Eskiden bu kesimde antrasit piramitleri yükselirdi. Kule bir kayalığın yanından uçuruma açılıyor. Kuleden bakınca bir kenarda yarım daireler çizen demir raylar görülüyor. Korkuluk duvarının gerisinde masmavi bir baca. Seksen metrelik bir yükse-

lişi var ki bu görünüşüyle şaha kalkmış bir ata benziyor. Bu bacanın arkasında bir dağ iriliğindeki elektro-mekanik atölyeleri.

Bütün bu yapılardan sönmüş bir yanardağ kokusu ve sessizliği yükseliyor. Kuzeybatı rüzgârları pencerelerdeki camları siliplip süpürmüş. Dağ yamaçlarından büyük bir hışımla inen seller beton yapıların demirlerini aşındırmış. Demirlerin üzerine çok eskiden gelip yerleşen toz yığınları birer boya gibi yapışıp kalmış orada.

Fabrikanın bekçisi Klepka geçti yanından. Çulhadan bir elbise geçirmiş üstüne. Dizlerine kadar inen bir çuval sanki. Klepka'nın çorapsız ve çıplak ayaklarında çimento rengi eski bir yarım çarık var. O kadar yaşlı ki, ondaki ihtiyarlığın derecesini kestirebilmek imkânsız. Kısa bir süre durup Gleb'e baktı. Geçmişteki günlerin bir artığı Klepka. Vahşi bir kalıntı.

“Nereye gidiyorsun? Nereye gittiğini söylesene, dokuz canlı ihtiyar!”

Klepka'nın buruşuk yüzü şaşkın ve tedirgin bir ifadeyle geri liyor.

“Yabancıların burada dolaşması kesin şekilde yasaktır!”

“Salak sen de! Anahtarlar kimde?”

“Kapılarda kilit yok ki anahtar iş görsün... Rüzgâr gibi bir taraftan gir, öbür taraftan çık. Keçiler var içeride, fareler var. Her şeyi kemiriyorlar... İnsan yok artık burada...”

“İhtiyar bir faresin sen de... Hepiniz çıktınız deliklerinizden! Şeytan götürsün topunuzu!”

Klepka vahşi gözlerle baktı ona. Başındaki saç yığını neden bu kadar çimento çuvallarına benziyor?

“Şeytan boynuzu musun nesin?” dedi Gleb'e... “İçeride dışarıda insan yok ki uğraşasın! Beni mi buldun yani?”

Çarıklarını sürüyerek uzaklaştı Klepka.

Kalın beton direklerin üzerine kurulmuş yüksek bir yol kemeri kuleyi fabrikanın ana yapılarına bağlıyor. Bu beton duvarları oymuşlardı eskiden. Makineli tüfekleri yerleştirmek için oymuşlardı. Beyazlar fabrikayı savunma karargâhı olarak kullanmış-

lardı. Sonra buraları ahır yaptılar, iç savaşın yaşandığı günlerde bu oyuklar mezardan farksızdı. Üst üste insan ölümleri yığılmıştı içlerinde.

“Bir bakalım hele fabrikanın karnında ne var şimdi!”

Kapı yok. Bütün kapıları sökmüşler. Her köşede kül rengi örümcek ağları filizlenmiş. Bu büyük işkemenin derinliklerinden küf ve toz kokuları geliyor insanın burnuna.

Zavallı bir terk edilmişlik, kimsesizlik kokan bu yerlerde sadece güneşin dışarıdan sızan ölgün ışıkları var. Merdivenler, koridorlar, levyeler ve borular içeriye dolan pislikle kucak kucağa yaşıyorlar. Çimento yığnında insana sarhoşluk veren bir asit kokusu. Kapakları söküldüğü için ağzı açık kalan dev kazanlardan yayılıyor bu. Rüzgâr uluyarak giriyor kazanların içine, içerideki toz yığınlarını kırbaçlıyor, ısık çalarak dönüyor içeride.

Gıcırtilı bir merdiveni indi Gleb. Gürültülü adımlarla tozlu pencerelerin yanına yürüdü. Döner fırınların kocaman gövdeleri arasında ufacık ezik ve serseri bir gölgeye benzediğini düşündü. Ateş eskiden bu fırınları garip ve öfkeli bir kırmızıya boyardı. Sayısız insan bu alev yığnının ortasında aciz karıncalar gibi koşuşurdu. Şimdi suskun duran bu dev borular o zaman büyük bir gürültüyle yaşardı.

“Ah, eşşoğlular! Hıyar herifler! Nasıl da kuşa çevirdiniz bu müthiş kuvveti! Nasıl da becerdiniz bu ahmaklığı!”

Karanlık ve uzun tünelleri geçip makinelerin bulunduğu kesime çıktı Gleb. Güneşin ışığı burada daha aydınlık hatlar çiziyordu. Fayans kaplı duvarlar. Yan yana duran dizel motorlar altın ve gümüş renklerle şekillenen siyah mermerli putlara benziyor. Hepsisi de ağır sessizlikleri içinde pırıl pırıl. Hepsisi ayakta, çalışmaya hazır, bekliyorlar. Öyle güvenli bir duruşları var ki, dokunsanız hemen çalışacaklarmış, hemen o anda madenleri işleyeceklermiş duygusu yerleşiyor insana. Çarklar ve kayışlar ileri atılmaya, çalışmaya hazır. Gleb, yıllar boyu içinde yaşadığı yağlı ve kükürtlü dünyayı yeniden bulduğunu anlıyor. Dizel motorlar her şeye hazır. Yakıt bekliyorlar sadece. Gleb makineleri teker teker okşadı

eliyle ve anladı ki yere, toprağa sımsıkı yapışık bu canavarlar yaşamak istiyor.

Bu kesimde her şey eskisi kadar temiz ve bakımlı. Bütün makineler sanki ona göz kırıyor ve böylece burada kendilerine şefkatle bakan, yaralarını saran bir adamın varlığını hatırlatmak istiyorlar. Her şey öylesine temiz ve düzenli ki... Pencerelerin camlarında bile tek bir pislik görünmüyor. Belli ki burada bir insan yaşıyor, belli ki bu insanla birlikte makineler de yaşıyor ve kendi dünyalarını yeniden kuracak bir düzenin gelmesini bekliyorlar.

O adam dizel motorlarının arasından çıktı. Mavi bir tulum giyinmişti ve kasketliydi. Ellerini siliyordu üstüpuyle ve gözleri, bembeyaz dişleri pırıl pırıldı. Kasketini yassı burnunun üstüne doğru eğmişti. Kızıla çalan bıyıkları vardı. Bakışları sağlam, sert ve keskindi.

“Ooo... Bu gelen sensin ha, yoldaşım? Selam sana general, selam sana büyük kumandan! Şuramda, yüreğimin bir köşesinde bir ses, ‘Yahu bu herif sağdır, bir yerlere girmiştir, günün birinde çıkar gelir’ diyordu bana... Geleceğini biliyordum, eskiden olduğu gibi yine beraber iyi işler yapacağımızı biliyordum... Hoş geldin arkadaşım! Keyif verdin bana! Sür hele yüzünü makinelerimize, gönlün hoş olsun!”

Bu adam Brinza’dır. Bütün çocukluğunun arkadaşısıdır. Bu adam makinist Brinza.

Babası da makinistti. Brinza burada doğdu. Makinelerin içinde büyüdü. Çocukluğu beraber yaşadılar... İki de ufacık birer çocukken girdiler fabrikaya.

“Hele bir bakayım sana... Değişik neyin var göreyim hele! Kasketi var, kızıl yıldızı var yeni olan. Burun eski burun. Ellerin ayakların yerinde. Enayi değıldir onlar ha! Akıllı adamın eli ayağı onlar...”

Keyifli bir çığlık koptu Gleb’in yüreğinden. Kollarını açtı Brinza’ya...

“Brinza!.. Sen ha!.. Buradasın demek! Öbür hayvanlar gibi basıp gitmedin öyle mi? Yoksa makineleri parça parça edip hurda

çalmaya mı geldin öbürleri gibi? Seni burada gören bu şeytan kırlıklı makineleri hemen çalıştıracaksın da koca fabrikayı canlandırıcaksın sanıyor...”

Brinza onu elinden yakaladı. Dizel makinelerinin arasında bir boşluğa sürükledi.

“Bak arkadaşım, bak hele şu şeytanlara! Güzel kızlardan bile temiz hepsi de... Hani şöyle ‘Başla Brinza’ deseler, bi söyleseler... Bak o zaman nasıl çalışıyor bunlar... Makine dediğin, senin ordu var ya, öyledir işte! Disiplin ister, bakım ister, üstünde canlı insan eli olsun ister. Ben neden beraberim bunlarla? Ben de makineyim de ondan. Kavganızı, dövüşünüzü, politikanızı, her şeyinizi şeytan götürsün! Akıtacak kan bırakmayın isterseniz... Beni rahat bırakın ama! Umurumda mı sizin hikâyeleriniz? Ben bi kendimi bilirim, bi de şu makineleri...”

“Brinza! Kudretli eller senin ellerin, güzel eller! Fabrikayı keçiler doldurmuş. Şeytan götürsün hepsini! Dangalaklara, bir işe yaramayan parazitlere boş ver hele! Kendini kapatmışsın buraya, bizi gördüğün yok. Neden dövüşüyoruz bilmiyorsun bile! Top at-salar uyanmazsın...”

Birden durdu Brinza. Gözlerini kocaman kocaman açarak baktı ona.

“Dur hele arkadaşım! Propagandaya mı geldin yoksa? Mitingde miyiz yahu! Bunlar bana işlemez, haberin olsun... Siyasi toplantıda değilsin birader, makinelerin huzurundasın... Mademki makinelerin huzurundasın tıraşı bırak bakalım... Eskiden fabrika ve iş vardı memlekette. Şimdi bir sürü serseri türedi. Bazen buraya da geliyor herifler, başlıyorlar tıraşa... Hemen kapı dışarı ediyorum. Gitsinler Komitede kafa şişirsinler yahu! Dırdır etmekten halsiz düştüler zaten... Ama burada geçmez bunlar. Burada sadece makinelerin, ellerin, kolların hükmü var arkadaşım!”

Gleb eliyle makineleri okşuyor. Brinza’ya bakıyor şimdi:

“Burayı öyle güzel yapmışsın ki arkadaşım, insanın canı gitmek istemiyor. Ama fabrikanın şu pis hâli var ya, baktıkça kusa-çağım geliyor. İnsanlarını da sevmiyorum buranın. Yahu arkada-

söyler misin senin işin ne burada? Eloğlu basıp gitmişken, fabrika bir mezbelelik olmuşken ne diye uğraşır göz nuru dökersin bu makinelere? Bas git sen de! Henüz gebermemişken çekip gitsene yahu!”

Brinza titredi birden. Tepeden tırnağa titredi. Yüzü irili ufaklı tiklerle doldu. Sanki yüreği ortadan ikiye ayrılmış, sanki damarlarında dolaşan kan bir delik bulup dışarıya fışkırmıştı. Yumruğunu hınçla vurdu dizel motorlardan birine. Boğuluyor gibiydi:

“Fabrika yeniden yaşamalı Gleb! Tekrar çalışmalı! Fabrika ölmez Gleb! Yaşamak istiyor çünkü... Biz yaşatmazsak onu, o öldürecek bizi... Makine dediğin nasıl yaşar bilir misin? Bilmezsin! Ben biliyorum ama...”

Brinza o görmeyeli çok değişmiş. Eskiden böyle sinirli ve bu kadar yorgun değildi. Makineler susunca onun da hayatı durmuş anlaşılan. Dizel motorlar soluksuz kalınca, insanlar iç savaşa, devrime koşarken, insanlar açlığa ve bütün büyük acılara göz kırpmadan yürürken, o, Brinza makinelerin yanında, onların sessizliğinde kalmayı, orada beklemeyi seçmişti. Makineler nasıl yaşıyorsa Brinza da öyle yaşamaya başlamıştı.

“Fabrika yaşamalı. Eğer makineler varsa, çalıştırmalı onları! Durdukları yerde bile çalışır onlar. Bi bilsen bunu sen! Onlara hayat verecek ilk kıvılcımı yaratmak için her şeyi, bütün imkânsızlıkları bile denemek şart! Düşün hele... Hiç unutma!”

Güzel ve garip bir sevinç kapladı Gleb’in içini. Brinza’nın elini tutup dostça sıktı:

“Doğru söylüyorsun arkadaşım! Fabrika dediğin çalışmalı. İşte elimi uzatıyorum sana... Fabrika çalışacak! Ucunda ölüm de olsa çalışacak! Senin şu dizel motorların daha biraz beklesinler! Bütün gücümüzle uğraşacağız onlar için ve de kendimiz için!..”

4. YOLDAŞLAR

Gleb fabrikanın müdürlük binasına girdi. Zemin katta, kötü aydınlatılmış dar bir koridorda bir işçi kalabalığı var. Burası mahzen gibi bir yer. Ortalık nemli nemli çimento kokuyor. Bu kokuya tütün kokusu da ekleniyor gittikçe. Dumandan nerdeyse göz gözü görmeyecek. Oradaki bütün insanlar da buldukları yer kadar kirli. Akşam karanlığındaki gölgeler nasıl silik ve olağansa buradaki bütün insanların çehreleri de öylesine renksiz ve silik. Bir uğultu kaplamış ortalığı. Gülüşmeler, küfürler, mırıltılar birbirine karışıyor. Her şeyden söz ediliyor burada: Gıdasızlıktan, yemekhaneden, petrolden, kır evlerinden, keçilerden, eşşoğluları yüzünden bakımsız ve çaresiz kalan işçilerden konuşuluyor.

Komite odasının kapısı önünde de birikmiş kalabalık bir işçi grubu var. Orada da aynı tütün kokusu, aynı duman, aynı rutubet.

Önce kimse tanımadı Gleb'i. Kasketindeki kıvılcık yıldız, göğsündeki nişana düşmanca bir bakış önce. Sonra unutkanlık. Sonra sırt çevirme. Onu görenlerin yaptığı buydu. Kendi önemlerine inanan bir yığın çalılımlı komiser görmenin, eli çantalı ve fiyakalı tavırlı insanları kanıksamanın getirdiği bir düşmanlık olmalı.

İri yarı bir adam. Başına beyaz bir takke geçirmiş. Ceketinin üstüne de bir kadın korsesi. Kapının önünde dans ediyor. Kalabalık arasında onu oradan oraya itip duruyorlar. Sağa sola dirsek vurarak kendine yer açıyor. Soytarıca tavırlar alarak titrek bir kadın sesine benzetmeye çalıştığı sesiyle konuşuyor:

“Sayın partililer ve sayın donsuzlar! İzin verirsiniz yüksek huzurunuzda kendimi tanıtayım. Bağışlayın beni... Ama oramı buramı mıncıklamayın, rica ederim. Yurttaşlar, ben namuslu bir işçi kızım... Mıncıklamayın ama! Gıdıklanıyorum, canım...”

Ve arkadan bir alaycı şarkı tutturuyor. Oradaki kalabalığın hayranlık dolu kahkahaları, atılan sözler onun sesini bastırıyor ve şarkısı bu gürültü içinde kaybolup gidiyor.

Kısa ve cılız bir adam kapıda. Mat yüzlü. Gözleri alev alev yanıyor sanki. Ve titrek. Gleb tanıdı onu: Gromada. Gleb, bu ada-

mın nasıl olup da üç yılda bu derece düşkün hâle geldiğini bir türlü anlayamadı.

“Yeter, arkadaşlar! Yaptığınızdan yüzünüz kızarmıyor mu sizin? Kendi kendinizi böyle alaya almanız doğru mu yani?.. Biz henüz kendimizi şuurlu olarak ölçmek...”

Demin dans eden adam, Mitka sözünü kesti onun.

“Komitedeki arkadaşlarım! Özür dileyin, özür dileyin ve bu özü bir iğneyle önünüze bağlayın bakalım! Utancımдан ölüyorum ben. Tükendim, heyecandan allak bullak oldum şimdi... Şu üstümdeki soytarılıkları bir kenara koyup nümayişe koşuyorum!”

Ve deminki soytarılıklarına devam ederek kapıya yürüdü. Odanın içindekiler onun peşine takılıp çıktılar.

Gleb odaya girdi, işçilerin arkasında bir yere, duvarın kenarına ilişti. Yaşlı çilingir Loçak masada Gromada'nın yanına oturmuştu. Hiç değişmemişti. Yine kapkara ve yine kamburdu. Yağlı bir kasket vardı başında. Gözleri kan çanağına dönmüştü. Taştan oyulmuş bir put kadar hareketsizdi. Yanındaki Gromada ise aksine çok hareketli görünüyordu. Kollarını sağa sola sallayarak gürültülü bir sesle konuşuyordu.

İri yapılı, tostoparlak bir kadın bar bar bağıırıyordu odada:

“Sizin gibileri, işe yaramaz takımını tepemize çıkardılar! Biz zavallılar acımızdan, sıkıntıdan ölse de umurunuzda olmuyor! Şu hâlinize bakın! Evimin efendisi olacak herif bahçede keçisinin orasını burasını kaşırken ben burada size nefes tüketiyorum, haydut sürüsü!..”

İşçiler kahkahalarla gülüyor, arada kadının sırtına keyifli şaplaqlar vuruyorlardı.

“Bu az oldu Avdotya teyze! Daha, daha söyle! Biraz daha bağıırırsan kışın şışecek, haberin ola!”

“Susun be sersem! Siz, şu komiteciler, siz necisiniz be? Siz misiniz en cesurları, en beceriklileri siz misiniz? İşçiye önderlik edecek hal mi var sizde?”

Ayağının birini hışımla ileri uzattı. O zaman ayağındaki bot fırlayıp masanın üzerine düştü. Açılan eteğinden porsumuş, mor